

P. L. Coloma. Malenkosti. Roman v štirih delih. Z avtorjevim dovoljenjem prevedel Paulus. S pisateljevo sliko. Založila »Leonova družba«. V Ljubljani, 1915. 8°. 346 str. Broš. 3 K 80 v, vez. 4 K 80 v.

S kakim merilom naj merimo to delo? Predgovor pravi, da je pisatelj, jezuit Luis Coloma, »kmalu zaslovel po kulturnem svetu kot izredno nadarjen pisatelj«, a pripomba urednikova govori, da »svetovne slave njegovih p. 1890 izišlih *Pequeñeces* (Malenkosti) ni doseglo nobeno poznejše Colomovo delo več«. Potemtakem imamo, vsaj kar se tiče te knjige, posla z možem svetovne slave in ga bomo postavili tja pod največjo mero, kjer je svet že premeril in pretehtal svoje Shakespearje, Goetheje, Danteje — — —. Toda že nas ustavi nestrpna kretnja onih, ki so ga uvedli v svetovno literaturo, češ: Ne, tako sami nismo hoteli! Potem pa druga vrsta: Paul Bourget, Sienkiewicz, Čehov — — —? No, le odkrito! Kaj ne, da ne? Torej šele tretja vrsta . . .

Da, »izredno nadarjen pisatelj« brez dvoma! Saj jih je precejšnje število tudi tehle, ki uživajo takozvano svetovno slavo, torej slavo tudi izven svoje ožje domovine, — samo da bi ubogi Slovenec »tretje vrste« to težko kdaj doživel. Zakaj drugače bi lahko že bil . . .

Ali je pa morda le prevod kriv, da Colome pri najboljši volji ne moremo postaviti višje? Urednik sicer pravi: »Noben prevod ne more izraziti blesteče krasote jezika, čigar priznan mojster je bil p. Coloma, l. 1908 sprejet kot član v špansko akademijo.« No, mi dobro vemo, kaj pri formalističnih latinskih narodih to pomeni. Ali bi bilo drugje mogoče, da so n. pr. Italijani nad samo krasoto jezika Cadornovih vojnih poročil skoro pozabili njih — materialne pomanjkljivosti? . . . In Gabrielu d' Annunziju le preveč po pravici očitajo, da njegovi spisi v prevodih toliko izgube. Dvomimo pa, da bi bilo Colomovo delo, — žalibog si na nikak način nismo mogli preskrbeti izvirnika, a se tolažimo s tem, da se naši recenzentje drugih slovenskih prevodov niso stegnili niti na sosedno mizo ponj, — dvomimo, da bi imele »Malenkosti« takih subtilnosti, namreč stilističnih subtilnosti, ki so že bistvo stvarine same, kakor jih ima ta veliki mojster laške besede, ali pa v mnogih delih naš Ivan Cankar. Tuintam vsaj bi se moralo v tem slučaju le občutiti, da je v strunah originala nerodna roka prevajalčeva umorila v globinah brneč akord . . . No, vtiska nerodnosti prevod vsaj ne dela; če je pa prevajalec pokvaril celó vse delo, naj opravi to s svojo vestjo: nam se je pečati z romanom, kakor je položen, vsaj na zunaj v gladkem jeziku, pred nas . . .

Ponavljamo: Coloma je brezdvomno znaten pisatelj. Takega dela že materialno ne more zasnovati človek, ki ni talent, pa je bil makar blaženi redovnik procul negotiis, mimo katerega tihe, brezskrbne celice so sobratje gotovo še po prstih hodili, da ne motijo izvoljenca svoje slavne Družbe . . . Hočemo namreč reči, da kaže ta zasnova, načrt zgradbe vse znake velikopoteznosti. Ali je pa tudi stavba sama po tem? Tu z vso odločnostjo: ne! Niti od daleč ne občutimo tiste tajinsvene groze, da smo stopili v ogromno zgradbo človeškega življenja ali človeških duš, katera nas pri največjih sama prisili, da vzamemo klobuk v roke in pobožno prisluškujemo utripanju srca velikega duha v njej, pri manjših nam pa vsaj oči pijejo lepoto harmoničnih potez, črt in kontur. Ko smo stopili iz Colomovega romana, nesemo s seboj vtisk, da smo prišli iz zverženega labirinta, recimo iz podzemске jame, kjer smo hodili mimo prelepih »kapelic« s svetili kapniki, mestoma celo mimo prelestnih, iz sebe samih žarečih »zaves« (takoj prvo poglavje!), potem pa zopet skózi dosti nerodne, opolzke rove. Da se razumemo: vse to le iz

estetskega in ne moralnega stališča! Zakaj, kar se tega tiče, priznavamo tudi mi z vsa resnobo pisatelju, prevajalcu in uredniku, da delo ni pohujšljivo — za odraslo občinstvo namreč. Le da bo morda pohujšljivo za pisatelje. Tam daleč zadaj nekje ^{ovrže} za nami se dviga visoka, upognjena postava Simona Gregorčiča s tistim žalostnim obrazom ... Toda mi nočemo gledati nazaj. Živimo v dobi boja-neboja in smo sami, ki se vdajamo nadi, da se tisti časi ne vrnejo nikdar več in da niti ne bo treba več klicati na pomoč jezuita Colome, ki je prišel zdaj med nas ...

Ne, Coloma, niti bi se ti, niti bi te ne bilo treba braniti, ti nisi pohujšljivec! Mož, kateri s tako resnobo koraka skozi to strašno mlakužo pregreh (že v tem obstoji vrednost knjige, da vidimo, kako je človek povsod le človek, tudi v Madridu ...), tak mož ne more biti — pornograf ... Nisi se ustrašil besede, razumni pater, kaj ne? In ti sam pač nisi odobral, da so to gnusno besedo metali za možmi, ki so se z drugimi cilji, krivimi, če hočeš, a vedno idealnimi cilji borili proti grdobijam življenja, kazoč svojim rojakom, če ne nadzemske, pa vsaj pozemske domovino ...

Ali mi nikakor nočemo slediti tako velikemu številu „kritikov“ in uganjati modrosti ali celo „duhovitosti“ na račun pisatelja, kateremu bi edino imeli izkazati zasluženost čast ali nečast. In zato brez drugega priznamo, da Coloma res ne spada med one pisatelje, ki „iščejo cvetic nalašč na robu nevarnih prepadov“ (Predgovor). Da, gremo še dalje in ga odvežemo celo lastne besede, da „pa tudi noče biti med tistimi, ki pod vsako cvetico sumijo strupenega gada“, iz katerih zveni ipak rahlo opravičilo, za slučaj, če bi utrgal tako cvetico ... Če naj bodo te cvetice v prvem redu cvetice ljubezni: poljubi, ljubavni pogovori in podobno, po katero cvetje segajo seveda često tudi resnično resni pisatelji, pač ker jim je vsako cvetje — poezija, potem moramo Colomi celo priznati, da takih cvetic v njegovi knjigi skoro niti ni. Ne, njemu je greh greh po katekizmu in slika ga vedno gnusnega in odurnega, čeprav ne gnusno in odurno, ker je — umetnik. Samo da ga kljub vsemu razumevanju življenja, kljub — da rabim specijalni terminus za ljudi onstran življenja, — kljub vsi tolerantnosti, tendenca, pokazati greh do konca grd, zavede v estetski greh pretiravanja. Mislimo, da je le malo znatnejših del v svetovni literaturi, katerim bi se smelo s tako opravičenostjo očitati, da predstavljajo same anjele in hudiče. Tu belo, tam črno! Pa če se belim res še lahko prizna, da so mogoči, ali celo, da so res pristni ljudje, je vsekakor čudno, in to je očitek, da jih je šel pisatelj spajdašit s samimi zavrženci prvega reda, da, kar se vsaj tiče glavnih junakov, naravnost z zločinci najhujše sorte. Ne rečemo, da se poskus psihološke opravičbe ni posrečil, umetniško so torej ti izvržki človeštva vedno mogoči; samo preveč jih je, nalašč ni nikjer nobenega „marogastega“ prehoda iz belega v črno. Vse pač radi tendence ... Ali pa naj kar tako vzamemo Colomovo trditev, da je ono, kar tli na dnu srca petinštiridesetletne javne grešnice, kondeze Currite, nekak „zadnji sled vernosti“? Dasi radi priznamo, da se često skriva v srcu navideznega velikega nevernika še zadnja iskra milosti božje, kakor se to lepo kaže celo v življenju polblaznega žganjarja Diogena, — pri taki zavrženki, kakor je ona, ki se cerkvenega in pravzaprav celo božjega ropa ne ustraši, pri taki pošasti tega temnega čustva ne moremo psihološki označiti dragače nego z besedo: vraža. Da je pa potem izpreobrnjenje psihološko mogoče, to je druga stvar!

Ta izpreobrnjenja se proti koncu romana, ko so se junaki in junakinje tudi že precej postarali in naveličali, kar vsipajo drugo za drugim. To bi bilo seveda le dobro, ako bi tako ne končal samo roman, nego tudi madridska pregrešnost

sama ... No, ne moremo si misliti drugače, nego da se tam zadaj dviga že nov rod novih grešnic in grešnikov. Zato pa je pomirjevalni konec v romanu (kaj drugega bi bilo v noveli ali povesti) malo skladen, preveč à la „Hier wollt ich Dich haben!“ Posebno, ko umre, pade, se potopi skoro vse drugo ... Ali smemo biti za trenutek naivni? Nam je ubogih nedolžnih dveh malčkov v zadnjem poglavju resnično žal. Saj ni bilo treba! ...

In potem bi rekel človek še marsikaj ... Kako da so ti drugače tako peklenško prekanjeni lopovi obeh spolov, kadar imajo opravka s kakim patrom, nankrat tako nebeško-nerodni? Coloma menda ve sam to in motivira tako, kakor da oni čutijo moč Gospodovo za svojimi služabniki. Vprašanje je samo, ali bo ta motivacija umetniško zadostovala. Hočemo reči: celo takim, kateri čutijo do pisateljevega svetovnega nazora vse prej nego mržnjo, a se pri tem drže splošno estetskih pravil. Zakaj oni, ki so baš nasprotnih nazorov, bodo našli v knjigi še mnogo, čemur bi srdito ugovarjali. To je naravno, — isto se dogaja njihovim knjigam od te strani. Mi pa se omrejujemo tu samo na objektivno oceno te knjige edino z umetniškega stališča. Ni pa estetska hiba te knjige, da bi s tega vidika lahko nastala iz nje same zopet nova, debela knjiga. Sto misli, sto pritrdjevanj, sto strastnih ugovorov lahko zbudi! ...

Rekel pa bi lahko kdo, da smo nedosledni tudi v našem „ožjem delokrogu“, ko smo povedali doslej o knjigi pravzaprav več neugodnega nego ugodnega, a skraja označili knjigo za dobro. To je zato, ker smo doslej govorili takorekoč le o „velikih stvareh“: knjigi rešijo namreč posameznosti ime spisa „izredno nadarjenega pisatelja“. In te posameznosti so večinoma izborne, mestoma sijajne. Ker nočemo zaiti v metodo, da bi pripovedovali vsebino, naj omenimo le na splošno da se nam vidijo najbolj posrečena ona bolj „mehka“ (zakaj trda so res trda) mesta: povsod, kjer nastopijo otroci, kjer pisatelj slika materinsko ljubezen itd. In po vsej knjigi so raztreseni izreki čudovite modrosti, duhovitosti, razumnosti. „Sprejela ga je milostno, kakor visoke dame sprejemajo vsakega, ki se jim zadosti klanja.“ Potem mesto na str. 22 o „Villamelonovih nazorih“, le da tu govori pisatelj sam, ki stopa tudi drugače preveč pogostoma sam v ospredje; potem ona njegova krepka: „Angleži požirajo, Nemci žro, Lah já, Španec se redi („se hrani“ menda?), le Francoz uživa.“ No, pa to spada že bolj v humor. In tudi humorja je precej, včasih celo bolj robatega, nego bi bil v naših družbah še takten, čeprav se vse dejanje vrši v „najboljši“ španski družbi. Veliko takega in res finega humorja je v Diogenovih opazkah in v stričevem modrovanju; — le da bi bilo tu dovolj, ako vemo, da stric „r“ „pogrkava“, ne da se mora čitatelj drsati vsak hip čez najmanj četvero teh „r“-ov.

Ostaja še dvoje, troje vprašanj. Prvo, ali je roman zanimiv, to je, ali ga bo čitatelj „mogel deti iz rok“ ali ne? To nikakor ni tako postranska stvar: dolgočasnost je celo v najboljšem delu vedno le hiba, kakor dvigne interesantnost vrednost itak velikih del še više (Dostojevskij). Kar se tiče Colomovega dela, tudi za navadnega bralca ne bo dolgočasno, a posebno „napeto“ ga menda tudi ne bo čital. Mislečega človeka bo gotovo sam vabil k uživanju — premišljevanju ... In s tem je podan tudi že odgovor na vprašanje, ali je važno, da smo dobili to delo domov. In zanimivo je končno še vprašanje: Ali je Coloma bolj pisatelj ali pesnik, bolj pripovedovalec historij ali ustvarjalec občutij? Od prvega zahteva način njegove umetnosti, da je v glavnem mojster tehnike, od drugega, da bodi mojster stila. Pri nas bi vzeli za predstavitelja prvega načina Fr. Finžgarja, drugega Ivana Cankarja, ko bi se bila v Kraigherju („Kontrolor Škrobar“) strnila oba načina v

Finžgar
Cankar

v lepo harmonijo in ravnotežje. Tudi Colomo bi prištevali tem „mešanim“, le da pripovedovanje odločno prevladuje in so zato tehnične hibe, predvsem tudi zabrisanost skoro vseh značajev, tem bolj občutljive. Čitatelj, ki ni ali noče biti preveč „kritičen“, bo našel ravno zato dovolj užitka, ko je knjiga polna zdaj mehkih, zdaj trdih občutij.

O prevodu samem je povedano že gori marsikaj. V jezikovnem pogledu pravi urednik sam, da ni pisava povsod niti dosledna, in pristavlja z ljubeznjivo hudomušnostjo: „Doslednost je pač lepa reč, a — redka.“ Mi bi pik itak ne bili lovili ... Človek bi rekel. Če si že „stvarni“ recenzent s svojim „prežanjem“ pokvari polovico užitka kake knjige in napravi s tem pisatelju najbrže vsaj 50% krivice, — pikolovec pride ob ves užitek in do 100% krivice ... Toda ta občutek pa le imamo, da se je g. urednik dr. J. D., mož, ki sam zase in v svojih stvareh tako dobro ve, kaj so jezikovne finese, le preveč oklepal prevajalčevega „originala“ in si dovolil, kakor sam pripoveduje, le „semtertja kaj spremeniti“. — Pa naj ne zameri: Kako pa govori o „ohranitvi španskega kolorita“? Da so, recimo, Rusi ujeli slovenskega pisatelja, pa bi nam po vrnitvi napisal povest iz ruskega življenja, — pač že sam od sebe Ivana Nikoforoviča Praškina ne bi imenoval Zalokarjevega Jaka! Da se je našel neslanež, ki je celo imena prevajal, kaže le, da ni še noben slovenski pisatelj napisal ničesar iz krajev izven širše domovine in kaže zraven tega še toliko okusa, kakor če misli „humorist“, da je višek humorja, ako skopušnega človeka krsti za Janeza Skopušnika. V ostalem rabi prevajalec nekatere jezikovne oblike, ki jih nismo vajeni. A to so, kakor rečeno, — malenkosti. Prav gotovo pa ni dobro: „Kako ti gre?“, na vsak način je malo preveč „bomkanja“, kjer bi že uho samo prosilo, naj bo enkrat namesto „bo prišel“: „pride“ (str. 234). Tistega „brezstiden“ je pa že celo preveč! In brezstidno ni vedno nesramno; tu so pa že celo konji „brezstidni“. In — à propos — Apis ni bil vol, ampak — bik. Malenkosti? Ne! Zakaj če sta si dva Nemca posebno prisrčna, poreče Peter Pavlu: „Du, Ochs!“ in ne: „Du, Stier!“, slovenski Peter pa poreče, če tudi misli slovensko: „Ti, krava!“ To niso malenkosti, nego subtilnosti! In te mora poznati, kdor piše „višji“ slovenski jezik. In ker se nam zdi, da smo našli v tem prevodu še več takih „malenkosti“, se nam vsiljuje misel, da ta prevod gotovo ni slab, a prav posebno dober tudi ne. Kdor je sam kdaj popravljal, posebno več ali manj popoln prevod, gospodu uredniku ne bo zameril, da je le preveč respektiral prevajalčevo besedilo. Zato si pa na tem mestu ne moremo kaj, da bi se Otonu

pač Župančiču glasno in pred vsem svetom ne zahvalili, da je napravil v lanskem „Slovanu“ iz „Gostilne pri Gospé Gosji Nožici“ to, kar je napravil. In če se imamo za to divno prozo izpod tega peresa zahvaliti le slučaju, da je moral Župančič nadaljevati od drugega započeto delo, bodi počeščen tudi ta slučaj! — *Pač hudomuš*
9. A. Dr. I. P—k. je razpisala beseda svetovne slove, mene tudi: Dr. I. P—k.

Dr. Jos. Gruden, Slovenski župani v preteklosti. Donesek k starejši socialni zgodovini. Izdala in založila Leonova družba v Ljubljani, 1916. 80. 70 str. Cena 1 K 40 v.

V politični in socialni zgodovini Slovencev je ustanova županov, ki jo moremo zasledovati skozi vsa stoletja in po vsem slov. ozemlju, gotovo ena najzanimivejših, zlasti že zato, ker so bili slovenski župani pristna domača institucija. Oni so v vseh dobah zastopniki in predstavitelji narodne avtonomije in samouprave. O starejši slovenski socialni in gospodarski zgodovini se je že precej pisalo in v zvezi s tem tudi o slovenskih županih: največ Peisker, dr. Vl. Levec in Dopsch. Za